

СТРАТЕГІЯ І ТАКТИКА УЧАСТІ АДВОКАТА-ЗАХИСНИКА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПРОЦЕСУАЛЬНІ ТА ЕТИЧНІ АСПЕКТИ

STRATEGY AND TACTICS OF THE DEFENSE ATTORNEY'S PARTICIPATION IN CRIMINAL PROCEEDINGS: PROCEDURAL AND ETHICAL ASPECTS

Кісліцина І.О., к.ю.н., доцент, доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури
Національний університет «Одеська юридична академія»

Кравченко М.О., к.ю.н., доцент, доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури
Національний університет «Одеська юридична академія»

Стаття присвячена комплексному аналізу стратегії та тактики участі адвоката-захисника у кримінальному провадженні з урахуванням процесуальних та етичних аспектів. Дослідження охоплює як теоретичні підходи до визначення понять стратегії та тактики захисту, так і практичні аспекти їх реалізації у ході досудового розслідування, судового розгляду, апеляційного та касаційного провадження.

У роботі детально розглядаються теоретико-правові засади, особливості формування та реалізації стратегії і тактики захисту. Підкреслюється динамічний характер цих категорій та їх адаптація до специфіки кожної стадії кримінального провадження – від досудового розслідування до апеляційного та касаційного перегляду.

У статті проаналізовано процесуальні повноваження адвоката, визначені нормами КПК України, а також права клієнта, реалізація яких значною мірою залежить від ефективності дій захисника. Досліджено вплив етичних вимог, закріплених у Правилах адвокатської етики, на межі допустимої поведінки адвоката у кримінальному провадженні. У дослідженні розглядаються типові моделі захисної стратегії адвоката - активна і пасивна, та пов'язані з ними тактичні прийоми, серед яких подання клопотань, адвокатських запитів, участь у допитах, ініціювання експертиз, оскарження дій правоохоронних органів тощо. Розглядається стратегія захисту, що базується на позиції клієнта (повне/часткове визнання вини, невизнання, позиція мовчання).

Висвітлено проблемні аспекти, що знижують ефективність захисту, включаючи колізію між законодавчо закріпленим правом на захист і його фактичною реалізацією. Аналізуються труднощі, пов'язані з використанням експертних висновків без ухвали слідчого судді та колізії щодо допустимості доказів, отриманих внаслідок негласних слідчих дій без належного судового рішення. Розглядаються етичні дилеми у діяльності адвоката, зокрема баланс між інтересами клієнта та принципами законності, а також виклики, пов'язані з адвокатською таємницею у випадку зізнання клієнта при обранні ним позиції невинуватості. Висновки статті спрямовані на вдосконалення методології вивчення стратегії та тактики захисту, а також на розробку ефективних механізмів вирішення цих проблем у практиці адвоката-захисника.

Ключові слова: адвокат; адвокат-захисник; тактика захисту; стратегія адвокатської діяльності; тактика адвокатської діяльності; етика адвоката; кримінальне провадження; досудове розслідування; судовий розгляд; захист у кримінальному провадженні; захист; слідчі (розшукові) дії; адвокатура.

This article comprehensively analyzes the strategy and tactics of a defense attorney's participation in criminal proceedings, focusing on both procedural and ethical aspects. The research explores theoretical approaches to defining defense strategy and tactics, as well as their practical implementation during pre-trial investigations, trials, and appellate and cassation proceedings.

The paper meticulously examines the theoretical and legal foundations, along with the specifics of forming and executing defense strategies and tactics. It emphasizes the dynamic nature of these categories and their adaptation to each stage of criminal proceedings.

The article analyzes the attorney's procedural powers, defined by the Criminal Procedure Code of Ukraine, and client rights, whose realization heavily depends on the defense attorney's effectiveness. It investigates the impact of ethical requirements, enshrined in the Rules of Attorney Ethics, on the permissible boundaries of an attorney's conduct. The study considers typical defense strategy models, such as active and passive, and associated tactical techniques including filing motions and attorney's requests, participating in interrogations, initiating expert examinations, and challenging law enforcement actions. Defense strategies based on the client's position (full/partial admission of guilt, non-admission, or the right to remain silent) are also discussed.

Problematic aspects that reduce defense effectiveness are highlighted, including the disparity between the legislatively enshrined right to defense and its actual implementation. Difficulties related to using expert conclusions without an investigating judge's ruling, and conflicts regarding the admissibility of evidence obtained from covert investigative actions without proper judicial authorization, are analyzed. The article examines ethical dilemmas in an attorney's practice, particularly the balance between client interests and principles of legality, and challenges concerning attorney-client privilege when a client's confession conflicts with their chosen plea of not guilty. The article's conclusions aim to improve the methodology for studying defense strategy and tactics and to develop effective mechanisms for resolving these issues in defense attorney practice.

Key words: attorney; defense counsel; defense tactics; strategy of attorney activity; attorney tactics; attorney ethics; criminal proceedings; pre-trial investigation; trial; defense in criminal proceedings; defense; investigative (search) actions; bar.

Актуальність теми дослідження. В умовах становлення демократичної правової держави адвокатура відіграє провідну роль у забезпеченні реалізації права на захист, гарантованого національним законодавством та міжнародними правовими актами. Адвокат у кримінальному провадженні не лише захищає або представляє інтереси клієнта, але й виконує важливу функцію гаранта дотримання права людини на захист. Судочинство в Україні здійснюється в умовах, що вимагають від адвоката-захисника не лише глибоких знань законодавства, а й високої майстерності у формуванні та реалізації стратегії та тактики захисту. Принцип змагальності, закріплений у Кри-

мінальному процесуальному кодексі України, покладає на сторону захисту відповідальність за активне відстоювання прав та інтересів підозрюваного чи обвинуваченого. Ефективність правосуддя значною мірою залежить від якості правової допомоги, що надається адвокатом. Саме тому участь адвоката у кримінальному провадженні безпосередньо впливає на справедливість, об'єктивність і неупередженість судового розгляду.

Незважаючи на значну кількість наукових праць, монографій та статей, присвячених окремим аспектам стратегії та тактики захисту, невирішеною залишається низка проблемних та дискусійних питань. Зокрема, у науковій

літературі спостерігається неоднозначне розуміння та неоднакове тлумачення поняття тактики захисту, що ускладнює її уніфіковане застосування у практичній діяльності. Це свідчить про необхідність подальших системних досліджень для вироблення єдиної термінологічної бази та вдосконалення методологічних підходів до вивчення цих явищ. Крім того, динамічний розвиток законодавства та судової практики в Україні із урахуванням практики Європейського суду з прав людини лише підкреслює нові виклики, які постають перед адвокатською спільнотою, вимагаючи адаптації існуючих стратегій та розробки нових тактичних прийомів при здійсненні захисту.

Отже, **метою статті** є комплексний аналіз теоретико-правових засад, особливостей формування та реалізації стратегії і тактики участі адвоката-захисника у кримінальному провадженні з урахуванням процесуальних та етичних аспектів, а також виявлення та обґрунтування проблемних та дискусійних аспектів, що виникають у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Однією з ключових конституційних гарантій, яка забезпечує реалізацію права особи на справедливий суд, є право на професійну правничу допомогу. Відповідно до статті 59 Конституції України, кожному гарантується право на захист, а також можливість вільно обрати захисника своїх прав [1]. Це положення має не лише декларативне значення, а й становить фундамент для побудови ефективної моделі участі адвоката у кримінальному провадженні. Правовий статус адвоката у кримінальному провадженні можна визначити як сукупність прав, обов'язків, гарантій та обмежень, встановлених законодавством для реалізації ним функцій захисту у кримінальному провадженні, а також відповідальність за недотримання законодавчих вимог. Основоположним актом у цій сфері є Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [2], статті якого окреслюють як загальні принципи професійної діяльності адвоката, так і специфіку реалізації адвокатом захисту у кримінальних справах.

Процесуальні аспекти участі адвоката у кримінальному провадженні регламентуються нормами Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), зокрема, загальні правила участі захисника у кримінальному провадженні розкриваються у ст. 46 КПК України, а обов'язкам захисника присвячена стаття 47 КПК України. Згідно зі статтею 45 КПК України, «захисником є адвокат, який здійснює захист підозрюваного, представництво інтересів юридичної особи, стосовно якої здійснюється провадження щодо застосування заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку, особи, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію)» [3]. Адвокат-захисник має право брати участь у всіх слідчих, процесуальних діях, подавати клопотання, збирати докази (у тому числі шляхом подання адвокатських запитів), здійснювати комунікацію з клієнтом на конфіденційних засадах, а також вживати інших заходів з метою забезпечення права особи на захист.

Під час реалізації адвокатом захисту підозрюваного/обвинуваченого важливе значення має обрання правильної стратегії і тактики участі у кримінальному провадженні. У науковій літературі зазначають, що стратегія та тактика адвоката-захисника є взаємопов'язаними, але відмінними категоріями, що визначають ефективність його професійної діяльності. Я.П. Зейкан зазначає, що «стратегія – це мета, яку адвокат хоче досягти, виходячи

із цілей клієнта, а адвокатська тактика – це технічні прийоми, засоби, методи, які використовує адвокат для досягнення стратегічного результату, тобто здійснення захисту інтересів свого клієнта» [4].

В юридичній літературі існують певні дискусійні моменти щодо визначення та співвідношення понять «тактика захисту» та «стратегія захисту». На нашу думку, ці поняття не слід ототожнювати, оскільки вони відрізняються перш за все часовим горизонтом (стратегія охоплює все провадження, а тактика має короткостроковий, ситуативний характер і застосовується на окремих етапах) та сферою застосування (тактика спрямована на конкретні процесуальні дії – допит, подання клопотань, адвокатських запитів, оскарження дій тощо, а стратегія визначає загальну лінію захисту, вибір позиції – повне або часткове визнання вини, невизнання вини).

Отже, стратегію захисту можна розуміти як загальний, довгостроковий план дій адвоката, спрямований на досягнення кінцевої мети, яка формується у співпраці з клієнтом. Ця мета може включати виправдання, мінімізацію покарання, закриття кримінального провадження або звільнення від кримінальної відповідальності. Стратегія обумовлена метою, яку адвокат намагається досягти всіма законними способами, виходячи з цілей та побажань клієнта. Стратегія визначає загальну лінію поведінки сторони захисту протягом усього кримінального провадження. На противагу стратегії, «тактика захисту – це сукупність конкретних, ситуаційних прийомів, методів та засобів, що використовуються адвокатом для реалізації обраної стратегії та досягнення проміжних цілей на різних етапах кримінального провадження» [5, с. 113]. У своїй діяльності адвокат використовує безліч тактичних прийомів, до яких, наприклад, належать, подання адвокатських запитів, подання клопотань, участь у допитах, оскарження незаконних дій працівників правоохоронних органів тощо.

Варто підкреслити, що право на захист повинно бути забезпечено на всіх стадіях кримінального провадження. Так, Європейський суд з прав людини у справі «Лучанінова проти України» чітко сформулював позицію, що для реалізації обвинуваченим свого права на захист йому зазвичай повинно бути забезпечено можливість отримати ефективну допомогу захисника із самого початку провадження [6]. Це право виникає з моменту повідомлення особи про підозру або її затримання.

Повноваження захисника на участь у кримінальному провадженні підтверджуються свідоцтвом про право на заняття адвокатською діяльністю, ордером, договором про надання правничої допомоги між адвокатом та клієнтом, дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правничої допомоги [3]. Важливо, що встановлення будь-яких додаткових вимог, крім пред'явлення захисником документів, що посвідчують його особу та підтверджують право адвоката до участі у кримінальному провадженні, не допускається. Ця вимога підкреслює, що формальна відповідність вимогам КПК України є абсолютною передумовою для набуття процесуального статусу захисника. Будь-які спроби правоохоронних органів висунути додаткові умови є незаконними і можуть бути оскаржені, що впливає на тактику адвоката, який на початкових етапах має суворо відстоювати своє право на участь у кримінальному провадженні, не допускаючи неправомірних перешкод.

Загальні правила участі захисника визначені статтею 46 КПК України [3]. Зокрема, «захисник не має права брати на себе захист іншої особи або надавати їй правову допомогу, якщо це суперечить інтересам особи, якій він надає або раніше надавав правничу допомогу. Неприбуття захисника для участі у проведенні певної процесуальної дії, (якщо він був завчасно попереджений і підозрюваний/обвинувачений не заперечує), не є підставою для визнання цієї процесуальної дії незаконною. Одночасно брати

участь у судовому розгляді можуть не більше п'яти захисників одного обвинуваченого. Захисник користується процесуальними правами підозрюваного, обвинуваченого, захист якого він здійснює, крім тих прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо клієнтом» [3]. Обов'язки захисника, згідно зі статтею 47 КПК України, включають роз'яснення особам, які беруть участь у справі, їхніх прав та обов'язків, а також сприяння їх реалізації. Варто підкреслити, що захисник зобов'язаний не розголошувати відомості, що становлять адвокатську таємницю, без згоди підозрюваного/обвинуваченого. Крім того, адвокат не повинен перешкоджати встановленню обставин кримінального правопорушення.

Права підозрюваного/обвинуваченого, регламентовані у ст. 42 КПК України, які реалізуються через захисника, є ключовими для побудови ефективної лінії захисту. До них належать: право знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення особу підозрюють; право збирати і подавати докази; брати участь у допиті свідків обвинувачення та вимагати виклику свідків захисту; заявляти клопотання про проведення процесуальних дій, заявляти відводи, ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування [3] та інші. Не зважаючи на законодавчо закріплене право на захист, на практиці інколи виникає розбіжність між нормою права та її реалізацією. Хоча КПК України та рішення ЄСПЛ чітко встановлюють право на ефективну правничу допомогу з самого початку кримінального провадження, спостерігаються випадки, коли не завжди особа, щодо якої здійснюється досудове розслідування, може знати про це розслідування, що порушує право на захист. Вбачається, що ця проблема є критичною, оскільки відсутність інформації про розпочате досудове розслідування унеможливує своєчасне залучення захисника, що є фундаментальною гарантією належної реалізації права на захист. Такий розрив між законодавчою нормою та практичною реалізацією є серйозним викликом для адвокатської стратегії, яка часто починається з усунення наслідків несвоєчасного вступу у справу та відновлення порушених прав.

Діяльність адвоката-захисника у кримінальному провадженні регулюється не лише нормами КПК України [3] та нормами закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [2], а й Правилами адвокатської етики [7], які є системою моральних орієнтирів для адвокатів. Правила адвокатської етики мають на меті збалансувати служіння адвоката інтересам окремого клієнта та інтересам суспільства в цілому, дотримання принципів законності і верховенства права [7]. Правила адвокатської етики визначають межі допустимої стратегії та тактики, змушуючи адвоката відмовлятися від певних дій, навіть якщо вони, на перший погляд, могли б бути вигідними для клієнта, але суперечать закону чи етиці.

Правила адвокатської етики містять в собі ряд принципів, які безпосередньо впливають на формування стратегії захисту, зокрема, в першу чергу це такі: конфіденційність; пріоритет інтересів клієнта; незалежність; неприпустимість конфлікту інтересів; компетентність та добросовісність [7]. Варто підкреслити, що Правила адвокатської етики є не лише моральним орієнтиром адвоката, а й визначальним чинником при формуванні стратегії захисту в кримінальному провадженні. Закріплені в національних та міжнародних актах етичні засади прямо впливають на зміст і характер адвокатських дій. Дотримання цих засад не лише забезпечує ефективність правничої допомоги, а й підвищує довіру до інституту адвокатури.

В науковій літературі виділяється декілька основних стратегій та тактик захисту у кримінальному провадженні. Формування стратегії та тактики захисту є індивідуальним процесом, що залежить від багатьох факторів, включаючи позицію клієнта, характер кримінального провадження та наявні докази. В першу чергу, стратегія і тактика зале-

жить від правової позиції клієнта: повне визнання вини, часткове визнання вини, повне невизнання вини або позиція мовчання. В той же час, адвокат не має право обирати позицію всупереч волі клієнта; єдине виключення з цього правила може бути лише тоді, коли адвокат впевнений у самообмові свого підзахисного.

Найчастіше виділяють дві основні моделі (стратегії) дій адвоката-захисника: активна та пасивна. Активна стратегія захисту передбачає безпосередню участь адвоката у зборі та аналізі доказів, взаємодію з правоохоронними органами для контролю законності їхніх дій, а також ретельну підготовку до судового розгляду. Активна стратегія виражається у діях, спрямованих на доказування невинуватості підозрюваного або обвинуваченого через застосування засобів отримання доказів, передбачених КПК України, та формуванні пропозицій, що спростовують обвинувальну концепцію. Приклади тактичних прийомів в рамках активної стратегії включають в себе опитування потенційних свідків, подання адвокатських запитів, клопотань про проведення слідчих та процесуальних дій, ініціювання експертиз, участь у слідчих діях та оскарження незаконних дій.

Менш популярною є пасивна стратегія адвоката-захисника. Ця стратегія може проявлятися у використанні прогалин та порушень під час досудового розслідування для реалізації лінії захисту. Проте, пасивна позиція адвоката, коли він просто перебуває поруч з клієнтом, наприклад, під час здійснення обшуку і нічого не робить, може також свідчити про непрофесіоналізм цього адвоката. Однак, «позиція мовчання» клієнта може бути одним з варіантів пасивної стратегії. Клієнт, не даючи показань, не створює нових доказів, які можуть бути в подальшому використані проти нього. Інколи адвокату важко переконати свого підзахисного зберігати мовчання, оскільки клієнт прагне одразу довести, що він абсолютно не винуватий у вчиненні кримінального правопорушення. Тут може виникнути стратегічний парадокс: юридично оптимальна тактика (унікнення самовикриття) часто конфліктує з психологічною потребою клієнта розповісти слідчим органам обставини справи або довести свою невинуватість. Роль адвоката тут виходить за межі суто правничої допомоги, вимагаючи навичок переконання та психологічної підтримки для реалізації стратегії, яка може бути одразу незрозумілою для клієнта.

Крім активної та пасивної стратегій адвоката-захисника, існують також й інші класифікації, такі як атакуюча, контратакуюча, вибірково оборонна лінії захисту. Кожна з них обирається залежно від конкретних обставин справи та цілей, які ставить перед собою адвокат у співпраці з клієнтом. Варто підкреслити, що стратегія та тактика адвоката-захисника не є статичними; вони динамічно адаптуються до особливостей кожної стадії кримінального провадження. Ефективність захисту залежить від своєчасного вступу адвоката у справу та його активної позиції на всіх етапах – під час досудового розслідування та судового розгляду.

Стадія досудового розслідування є ключовою для формування стратегії захисту, оскільки саме на цьому етапі збирається основна доказова база. Важливою проблемою залишається неповідомлення особи про початок досудового розслідування щодо неї, що унеможливує своєчасне залучення адвоката і порушує право на ефективний захист. Перший контакт адвоката з клієнтом визначає правову позицію захисту – від повного визнання вини до її повного заперечення або позиції мовчання, – і супроводжується роз'ясненням прав клієнта.

Варто погодитись із думкою О.В. Дудко, що «тактика дій та межі активності адвоката при проведенні відповідної слідчої (розшукової) дії обумовлюються спільним рішенням адвоката та його клієнта залежно від статусу довірителя, слідчої ситуації, обставин та складності кримінального провадження тощо» [8, с. 2-3].

У межах досудового розслідування адвокат повинен займати активну позицію, яка включає в себе такі дії: опитування свідків, подання адвокатських запитів, ініціювання проведення експертиз та участь у слідчих діях. Його роль полягає у фіксації порушень (якщо такі є) та забезпеченні процесуальних прав клієнта. Особливі труднощі викликає оцінка допустимості доказів, отриманих у результаті негласних слідчих дій без рішення суду або з іншими порушеннями, що ставить адвоката перед складними етичними та правовими викликами у межах стратегії захисту.

Стадія судового розгляду є кульмінацією кримінального провадження, де стратегія та тактика захисту набувають особливої важливості. Уже на підготовчому судовому засіданні захисник може вплинути на подальший хід судового розгляду: ініціювати закриття провадження, сприяти укладанню угоди про примирення або угоди про визнання винуватості або наполягати на поверненні обвинувального акта прокурору, у випадках, передбачених КПК. Ці дії адвоката здатні істотно змінити хід справи ще до початку розгляду по суті.

Під час судового розгляду адвокат проводить допит свідків, спростовує аргументи сторони обвинувачення, заявляє клопотання про визнання доказів недопустимими, зокрема, у випадку порушення прав підзахисного. У судових дебатах він формулює узгоджену правову позицію, підкріплену доказами, і намагається переконати суд у невинуватості клієнта або у наявності пом'якшуючих обставин, які слід врахувати та просить суд ухвалити рішення на користь клієнта.

Стадії апеляційного та касаційного перегляду судових рішень є останніми можливостями для адвоката-захисника вплинути на результат кримінального провадження та винесене судом рішення. В апеляційному порядку переглядаються рішення, що ще не набрали законної сили. Адвокат готує апеляційну скаргу, дотримуючись процесуальних строків і вимог, та обґрунтовує незаконність чи необґрунтованість рішення суду першої інстанції. Касаційна інстанція, своєю чергою, переглядає рішення, що вже набрали законної сили. Тут адвокату особливо важливо дотриматись формальних вимог до касаційної скарги, адже навіть незначна помилка може стати підставою для її відхилення.

Участь адвоката-захисника у кримінальному провадженні в Україні супроводжується низкою проблемних та дискусійних аспектів, що впливають на ефективність захисту та потребують подальшого наукового осмислення та законодавчого врегулювання.

В першу чергу, на обрання адвокатом стратегії та тактики захисту впливають колізії та прогалини у законодавстві. Важливою проблемою у реалізації права на захист є невідповідність між законодавчим закріпленням прав підозрюваного/обвинуваченого та їх фактичним забезпеченням. Незважаючи на норми КПК України та практику ЄСПЛ, особи не завжди своєчасно інформуються про початок кримінального провадження щодо них, що унеможливує оперативне залучення адвоката. А це, у свою чергу, істотно впливає на ефективність захисту, змушуючи адвоката витрачати додаткові зусилля через відсутність достатнього часу для підготовки до слідчих дій та формування первинної стратегії.

Проблемною є процедура використання в якості доказів висновків незалежного експерта, отриманих стороною захисту без попереднього звернення із клопотанням до суду та відповідної ухвали слідчого судді. Хоча висновки незалежних експертиз можуть бути не прийняті судом як безпосередні докази, проте вони можуть бути використані для похитування позиції обвинувачення та можуть стати в основі обґрунтування необхідності проведення повторної експертизи за ухвалою суду. Така ситуація змушує адвокатів шукати інші способи захисту, що збільшує

складність та тривалість процесу. Крім того, існують колізії щодо допустимості доказів, отриманих в результаті негласних слідчих (розшукових) дій без ухвали слідчого судді. Проте відсутність такої ухвали не завжди вказує на незаконність отриманих доказів у тій мірі, щоб констатувати порушення права на справедливий суд у розумінні Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що, у свою чергу, створює правову невизначеність та ускладнює тактику захисту щодо визнання таких доказів недопустимими.

Варто звернути увагу також на етичні дилеми у діяльності адвоката-захисника. Професійна діяльність адвоката нерозривно пов'язана з дотриманням високих етичних стандартів, закріплених у Правилах адвокатської етики. Однак на практиці часто виникають складні етичні дилеми, які можуть впливати на формування та реалізацію стратегії захисту. У діяльності адвоката-захисника важливою етичною дилемою є баланс між інтересами клієнта та обов'язками перед суспільством і законом. Правила адвокатської етики забороняють надання порад, які прямо чи опосередковано сприяють вчиненню правопорушень. Адвокат безумовно повинен виходити із принципів законності та верховенства права, не допускаючи їх порушення, навіть у випадку, якщо певні дії можуть бути вигідними для клієнта, але суперечать законності або загальновизнаним етичним нормам.

Абсолютний характер адвокатської таємниці також створює етичні дилеми. Так, принцип конфіденційності є необхідною і щонайважливішою передумовою довірчих відносин між адвокатом і клієнтом, і його дія не обмежена у часі [7]. Однак, якщо клієнт зізнається адвокату у вчиненні кримінального правопорушення, але наполягає на стратегії повної невинуватості, адвокат ні в якому разі не має права розголошувати надану йому інформацію. Це в певній мірі обмежує можливості адвоката щодо вибору стратегії, наприклад, унеможливує укладення угоди про визнання винуватості, яка могла б бути вигідною для клієнта в цій ситуації, але суперечить його правовій позиції. У такій ситуації адвокат має ретельно роз'яснити клієнту всі можливі наслідки обраної позиції, включаючи ризики обраної стратегії. Окрему увагу слід приділяти запобіганню конфлікту інтересів, оскільки адвокат зобов'язаний уникати ситуацій, у яких його особисті інтереси або обов'язки перед іншими клієнтами можуть вплинути на неупередженість у конкретній справі. Особливо це стосується випадків захисту кількох осіб у межах одного провадження, коли правові позиції можуть конфліктувати. Вчасне інформування клієнта про потенційний конфлікт інтересів є не лише професійним обов'язком адвоката, а й запобіжником притягнення його до дисциплінарної відповідальності.

Висновки. Участь адвоката-захисника у кримінальному провадженні є ключовою умовою реалізації права особи на захист, що вимагає не лише досконалого знання норм законодавства та судової практики, але й здатності до стратегічного мислення та розуміння необхідності дотримання етичних стандартів. Стратегія та тактика адвоката не є статичними, оскільки вони формуються з урахуванням конкретної ситуації, позиції клієнта, доказової бази тощо. Успішне здійснення адвокатом захисту залежить від своєчасного вступу ним у справу, активної роботи над збиранням доказової бази, належного використання всіх можливих процесуальних інструментів і водночас – від суворого дотримання принципів законності, конфіденційності, недопущення конфлікту інтересів.

Під час здійснення захисту адвокати стикаються з низкою практичних та етичних викликів, серед яких прогалини у чинному законодавстві та практиці його застосування, порушення з боку органів, що здійснюють досудове розслідування, зокрема, несвоєчасне інформування осіб про початок досудового розслідування, що

ускладнює своєчасне залучення захисника, а також складнощі у використанні в якості доказів експертиз, проведенні без ухвали слідчого судді. Ці фактори впливають на обрання адвокатом стратегії та тактики захисту, змушуючи його адаптуватись до складних умов. Етичні дилеми, такі баланс між інтересами клієнта та обов'язками перед суспільством і законом, дотримання законності навіть всупереч волі клієнта, дотримання адвокатської таємниці навіть у випадку зізнання клієнтом у вчиненні кримінального правопорушення також вимагають від адвоката висо-

кого професіоналізму та здатності переконувати клієнта у необхідності прийняття оптимальної, хоча й не завжди очевидної, стратегії.

Загалом, стратегія і тактика участі адвоката-захисника у кримінальному провадженні постійно вдосконалюється під впливом законодавчих змін, судової практики та виникнення нових технологій. Подальші наукові дослідження у цій сфері мають бути спрямовані на розробку уніфікованих методик та практичних рекомендацій для підвищення ефективності захисту та забезпечення верховенства права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
4. Зейкан П.Я. Стратегія і тактика захисту в кримінальних справах за правилами КПК 2012 року. *Вища школа адвокатури*. 06.07.2018. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/strategiya-i-taktyka-zahystu-v-kryminalnyh-spravah-za-pravylamy-kpk-2012-roku>
5. Лисак О. М. Тактика захисту в кримінальному судочинстві України: поняття та сутність. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 4. С. 111-118. URL: <https://vkslaw.com.ua/index.php/journal/article/view/324>
6. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Лучанінова проти України» від 9 червня 2011 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_788#Text
7. Правила адвокатської етики: затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 року (зі змінами від 15 лютого 2019 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>
8. Дудко О.В. Помилки адвоката в кримінальному провадженні: дис... д-ра філософії: 12.00.09. Нац. академ. внутр. справ МВС України. Київ. 2020. 292 с.